

ZÁPAD A VÝCHOD

Ráj je spočinutí a váha, nikoliv tíže. Přeměníš-li patero dílů světa v jejich obrazy, nachýlí se k tomu slovu každý z nich pod jiným úhlem, který může býti změřen. Svět se ruší a buduje podle potřeby živého ducha, ale ráj trvá nehybný; širá smrt a omezenost bodu. V něm jsou mohutnosti čiré, bez poměrných výšek, odvozených soustav a bez určení. Co bylo, jest a bude, bez příčinného vztahu v holé jsoucnosti se kupí a z utajeného skladu plynulost dějů vyvozuje tvar: krystaly, organismy a dílo. Lze-li měřiti úhrnnost dějů, život, pokud jde o jeho intenzitu, tvárnými projevy, valné jeho bohatství leží *na východě* a Evropa a nynější Amerika *bez přímé účasti na tvoření* rozvádějí jeho soudy a skutky, řadí je ve svoji užítkovou soustavu, činí je služebnými, „zlidšťují“ ve smyslu hmotného prospěchu a tělesnosti.

Nadarmo se neříká, že *ráj byl na východě*. Dodnes jsou tato místa *blíže nebi a zázrakům*, neboť věci a vlastnosti, uložené blízko počátku, zachovaly si odlesk zrodu, příbuznost a příčina jest jejich potřebou, zatímco západ mele cizorodé zboží z důvodů spotřeby. Výrazovým prostředkem východních celků je *znak*, v nějž se vtěluje představa absolutní hodnoty; západ pokrývá věci plochami a liniemi, jejichž lad je *samoučelný*. Otázka tvorby rozkládá se ve dvě: jak a co. Kdyby se rozdělovalo na způsob a obsah, co by zbylo?

Dílo je způsobem obsahu. A co více, jestliže věříme tomu, co učilo brahma, že *mnohost věcí jest jen různou manifestací bytí nevěčného a neosobního*, bez vlastností, že hmota nemá jiné existence než tvarové, na hranici poznání nemůžeme dále rozlišovati. Naneštěstí všemu umění bylo zakázáno zobrazovati si Boha.

Kubismus, jenž jest z nejprůzračnějších soustav západnické vzdělanosti, obsáhnuv tolikerou disciplínu, zmocnil se sku-

tečnosti věcné a tvarové, ale sám podmět věcí, funkce, to, co neleží v prostoru, ale v dorozumění, v pohodě světa, výškách, dálkách a blízkostech jednoty, to zůstalo nevyjádřeno. A kdyby toto umění blýskalo sebevětší dokonalostí, nehoří. — Básnivý obraz Číňana, který myslí na ctnost, maluje vzlétající rybu, práce příliš obecná, aby byla odlišná, nemá-li větší ceny než objevy kubistů, má více *pravdy*. Říká se, že stůl není stolem, dokud nebyl prostřen a dokud za ním nevečeřela rodina. Nuže, fyzikální konstrukce díla je stejně holá, ale k ní nedá se nic přičinit. Umění není vně ani uvnitř, co jest, je jednota směřující nebe a zemi, východní pohádky, báseň.